

den op de voorgrond stonden, werd de gedeeltelijke onvrijwilligheid van deze performance problematisch.

Binnen de gehele opvoering van *BDC/Tom Plischke & friends* was er een groep van performers, die afwisselend 'voor' en 'met' ons speelden, zoals ik het zou willen formuleren. Een precair evenwicht, dat naarmate het vertrouwen werd ook enige experimenten toeliet en dat velen ook een stuk verder in hun werk heeft gebracht – wat uiteindelijk toch de bedoeling van zo'n lab was.

Het potentieel van deze constellatie kon maar zo succesvol gerealiseerd worden omdat werkelijk het hele huis met een enorme inzet de voorstelling ondersteunde. Onvergetelijk blijft voor mij hoe ik 's morgens nog half slapend Carine Meulders tegen het lijf liep, die al druk bezig was het woonlandschap op te rui-

van elkaar scheidden om hun eigen soepje te koken, maar eerder bij elkaar over de schouder keken bij het koken, meer nog: gezamenlijk in de soep roerden en zelfs samen over haar ingrediënten beslisten, om het beeld even door te trekken. Productieprocessen die apart plaatsvinden leiden meestal tot een bijna fetisjistische houding tegenover de producten van de andere sfeer. In de Beursschouwburg daarentegen kon men meemaken hoe het artistieke en het theoretische productieproces, waarvan de scheiding toch niet meer houdbaar schijnt, elkaar kunnen versterken en versnellen. In deze zin hebben wij 'met het spook gesproken'. Deze spoken werden telkens weer ongeliefde griezels wanneer kunstenaars die in de goed aaneensluitende workshops meewerkten uit het creatieve proces moesten treden om hun voorstellingen te gaan voorberei-

te brengen. Als er een vervolg van dit project komt met dezelfde doeleinden, dan zou het misschien beter zijn helemaal af te zien van avondlijke voorstellingen als producten, om ook de daarin betrokken kunstenaars een sterkere duik in het arbeidsproces toe te laten.

3. Tot het spook spreken: de kunst van de voegen

In een recent nummer van *Theater der Zeit* schrijft Hans-Thies Lehmann over de politieke dimensie van het postdramatische theater. Met Derrida is Lehmann van mening dat deze dimensie theateraankend kan worden, niet door het aanhalen van expliciet politieke vertogen, maar eerder door het stilleggen van het politieke: "Dit zou bijvoorbeeld mogelijk zijn doordat men in het theater iets laat gebeuren, maar niet door iets te represen-

BDC/Tom Plischke & Friends

men. Dat raakt op zijn beurt weer een negatief moment in onze collectieve regressie: zoals bij een stel kinderen op schoolreis werd af en toe het wederzijds respect uit het oog verloren. Zo een project vereist ook een ongehoorde discipline vanwege alle deelnemers, en dat is zelfs van in het begin niet altijd gelukt. Aan het einde leefde een beetje het gevoel dat men pas toen echt met het werk was kunnen beginnen. Alsof de verlangensmachine die daar in elkaar geknutseld werd, met alle gevaren en tegelijk ook alle mogelijkheden van de collectieve regressie, een 'rite de passage' geweest was, een overgangsfase waar men definitief veranderd, of tenminste gesensibiliseerd, uitgekomen is.

Volgens mij heeft die sensibilisering alles te danken aan het feit dat noch de zogenaamde praktijkmensen, noch de theoretici zich

den. Juist op de momenten waarop de theatrale performance een product moest worden, dat consumerbaar en dus ook verkoopbaar is, brak de heersende orde weer binnen in de tijd die uit zijn voegen getreden was, om het proces voelbaar te komen onderbreken. Maar de geesten waar we in de negatieve zin maar niet van konden afraken, waren misschien diegene die we zelf oproepen hadden. Misschien konden we niet tegen de spoken spreken door een gebrek aan speculatie bij een overvloed aan bespiegelingen. Het spinsel was in hoge mate gebonden aan de overzijde van tijd en ruimte en had zich beter in de tijd en de ruimte uitgestrekt, maar hoe dan wel? Als er zich tussen toeschouwers en performers spoken bevinden, dan hebben we misschien meer dan één séance nodig om ze tot spreken

teren of te imiteren, of door een politieke realiteit op het podium te brengen die eigenlijk ergens anders plaatsheeft, met als doel een boodschap of doctrine neer te zetten. Wel door de politiek en het politieke in de structuur van het theatrale te laten doordringen, ofwel: doordat men de tegenwoordige tijd uiteen laat vallen." Het gaat dus niet in de eerste plaats om de politisering van de inhoud, maar veel meer om een poging om door verschuivingen van de formele structuur van het theater stemmen te laten weerklinken die in de normale politieke orde niet waarneembaar zijn. "Enkel de uitzondering en de onderbreking van het regelmatige brengen de regels in het blikveld en tonen deze opnieuw als in essentie radicaal betwistbaar, hetgeen in hun voortdurende toepassing altijd vergeten wordt."